

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Tanskanen, Jani

Title: Jukolan veljekset maallikkopsykiatriin vastaanotolla : ADHD-nimike ja muut tarttuvat diagnoosit Seitsemän veljeksen nykyluennassa

Year: 2022

Version: Published version

Copyright: © 2022 Kulttuurintutkimus

Rights: CC BY-NC-ND 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Please cite the original version:

Tanskanen, J. (2022). Jukolan veljekset maallikkopsykiatriin vastaanotolla : ADHD-nimike ja muut tarttuvat diagnoosit Seitsemän veljeksen nykyluennassa. Kulttuurintutkimus, 39(1), 3-17.
<https://journal.fi/kulttuurintutkimus/article/view/109496>

Jukolan veljekset maallikkopsykiatrin vastaanotolla

ADHD-nimike ja muut tarttuvat diagnoosit *Seitsemän veljeks*n nykyluennassa

Jani Tanskanen

Helsingin Sanomien julkaisemassa tietokirjassa *Seitsemän miestä* (2005) esitetään psykiatrisia diagnooseja Aleksis Kiven *Seitsemässä veljeksessä* (1870) kuvatuista henkilöistä. Tällainen diagnosoimisen tapa osallistuu kulttuurin diagnostisoitumisen prosessiin – siihen, että spesifit diagnoosinimikkeet saavat yhä keskeisemmän sijan kulttuurissa. Analysoin teokseen kirjattuja diagnoosinteja kulttuurisen mielenterveystutkimuksen näkökulmasta.

”Vaahteramäen Eemeli on hyvä esimerkki ADHD-lapsesta” (Aarnio 2014); ”*Kaunotar ja hirviö* -sadun hirviö kärsii masennuksesta – ja voiko häntä syyttää siitä” (Hopi 2016); ”Kirjoissa *Näkymätön lapsi ja muita kertomuksia* sekä *Muumilaakson Marraskuu* tavataan Vilijonkka, joka alkaa kärsiä paniikkihäiriöistä” (Pulakka 2014).

Psykiatriset diagnoosit ovat lääketieteen piirissä kehitettyjä ja ihmisten auttamiseen tarkoitettuja taudinmääritteitä, ja virallisen diagnoosin voi antaa vain lääkäri. Diagnostinen sanasto on kuitenkin levinnyt arkipuheeseen, taiteeseen ja viihteeseen sekä ihmisten tapoihin ymmärtää itseään ja muita (Brinkmann 2016, 7, 31, 80). Esimerkiksi kirjailijat

kirjoittavat saamistaan diagnooseista (esim. Hurme 2012; Storgård 2013; Vanhatalo 2016), tutkijat ja tietokirjailijat kiistelevät kuolleiden kirjailijoiden saamista diagnooseista (esim. Salokangas 2012; Sinnemäki 2011) ja suurvaltajohtajista sekä historiallisista henkilöistä esitetään diagnostisia spekulatioita (ks. Halttunen-Riikonen & Ovaska 2017;

Martin-Joy 2020; Saarikoski 2017). Jopa fiktiivisiä henkilöitä on alettu diagnosoida yhä enemmän mediassa ja tietokirjallisuudessa (esim. Aarnio 2014; Hopi 2016; Kuosmanen 2018; Malmberg 2005; Paalimäki 2016; Pulakka 2014; Sinkkonen 1995), mikä on nähtävissä ylle poimimissani lainauksissa kotimaisista tiedotusvälineistä.

Psykiatristen diagnoosien siirtymistä yhä keskeisemmäksi osaksi muuta kulttuuria kutsutaan kulttuurin diagnostisoitumiseksi tai diagnosoitumiseksi (Jäntti ym. 2019b, 329, 330, 334; Kinunen 2020, 99, 139). Ilmiö on likeisesessä yhteydessä kulttuurin ja yhteiskunnan yleiseen medikalisaatioon eli lääketieteellistymiseen, sekä psykiatrisoitumiseen (ks. Conrad 2007; N. Rose 2007; 2019). Kyse on siitä, että yhä useampia elämän ja jopa fiktiivisesti kuvatun elämän osa-alueita lähestytään patologisoiden eli näkemällä ne sairauksina tai häiriöinä (Brinkmann 2016, 90; Conrad 2007, 148–149). Lisäksi käyttäytymistä ja kokemuksia hahmotetaan spesifien sairausmallien ja -nimikkeiden kautta (McGann 2011, 341; Rosenberg 2002). Kriittisestä näkökulmasta käsitys normaalista kaventuu, kun erilaisia maailmassa olemisen tapoja patologisoidaan (Heath 2010, 66).

Mielenterveys ja sen ongelmat ovat yleisemmällä tasolla kiinnostaneet vii-

me vuosina monien humanististen ja yhteiskuntatieteellisten alojen tutkijoi- ta (esim. Jäntti ym. 2019a). Kuitenkaan sitä, miten mediassa ja kulttuurituotteissa diagnosoidaan fiktiivisiä henkilöha- moja, ei tietääkseni ole tutkittu. Kulttuurin diagnostisoitumista koskeva tut- kimus ylipäättään on usein fokuoitunut todellisten ihmisten ja diagnoosien väli- seen suhteeseen (esim. Kulmala 2006; McGann 2011; N. Rose 2019). Tässä artikkelissa reagoin tuohon tutkimus- aukkoon ja havainnollistan kulttuurin diagnostisoitumisen ilmiötä analysoi- malla toimittaja Ilkka Malmbergin hu- moristista tietokirjaa *Seitsemän miestä* (2005). Se on Malmbergin kirjoitta- miin ja *Helsingin Sanomissa* julkaistui- hin haastatteluihin perustuva Aleksis Kiven *Seitsemän veljeksien* (1870) uudel- leenluenta, jossa muun muassa esitetään psykiatrisia diagnooseja Kiven henkilö- hahmoista. Alkuperäiset *Helsingin Sano- mien* haastattelut ilmestyivät kustakin Jukolan veljeksestä Aleksis Kiven päivä- nä vuosina 1999–2005.

Kiven *Seitsemän veljestä* on suoma- laisille erityisen merkityksellinen, ja sen erilaisista tulkinnoista elää voima- kas traditio. Tulkinnat ovat ajallisesti la- tautuneita, ja onkin kiinnostavaa, että 2000-luvun ensimmäisen vuosikym- menen puolivälissä *Seitsemää veljestä* on käsitelty maan laajalevikkisimmässä

sanomalehdessä ja sen julkaisemassa tietokirjassa diagnostisin sanoin. Myös sillä on merkitystä, miten mediassa neu- votellaan normaalin ja epänormaalin sekä terveen ja sairaan rajoista (Järvi 2011; Torkkola & Mäki-Kuutti 2011), kuten myös sillä, miten mediassa puhu- taan mielenterveyden ongelmista (Cross 2010; Philo 1996; D. Rose 1998; Wahl 1995). Media voi esimerkiksi sekä pur- kaa että vahvistaa mielenterveysongel- miin liittyviä stigmoja ja stereotyyppioita.

Analysoin, miten Malmbergin *Seitsemässä miehessä* käytetään psykiatrisia diagnooseja. Tutkimukseni edustaa kulttuurista mielenterveystutkimusta (ks. Jäntti ym. 2019a) ja kulttuuriteo- reettisesti orientoitunutta kirjallisuud- entutkimusta, joka toimii mediatut- kimuksen ja nykykulttuurin tutkimuk- sen rajapinnoilla. Menetelmänä on kult- tuurinen tekstintutkimus, joka kiinnit- tää huomiota diskursiiviseen valtaan ja diskurssien kykyyn muotoilla käsityk- siä todellisuudesta (ks. Lehtonen 2000, 6–71). Esimerkiksi kulttuurin diagnos- tisoituminen ilmenee diskursiivisena ilmiönä paitsi kielen ilitasolla myös erilaisten ajattelemisen tapojen leviämi- senä. Muun muassa tietyt sairauskäsi- tykset ja -selitykset vakiintuvat kulttuu- rin diagnostisoituessa.

Lähtökohtana kulttuurin diagnostisoituminen

Kulttuurin diagnostisoituminen on ajankohtainen muttei historiaton ilmiö. Michel Foucault (2005, 232) kirjoitti jo 1960-luvulla psykiatrian leviämistä tieteenalan piiristä muille osa-alueille, ja psykoanalyttisen käsitteistön sekä ajattelun leviämistä ranskalaiseen yhteiskuntaan on tutkittu varhain (Moscovici 2008). Suomessakin mielenterveysongelmat puhuttivat jo 1870-luvun lehdistössä, ja tavalliset ihmiset hakivat lääketieteellisiä selityksiä elämänsä ongelmiin sanomalehden ”lääkäri vastaa”-jutuissa jo vuonna 1899 (Ahlbeck ym. 2015, 9; Halmesvirta 2019, 140). Nelisenkymmentä vuotta sitten Hannu Rätty (1981, 1) aloitti tutkielmansa mielenterveysaiheista 1970-luvun sanomalehdissä tavalla, joka sopisi tähänkin päivään: ”Mielenterveydestä puhutaan nykyään paljon.” Diagnoosit eivät siis ole tulleet osaksi nykykulttuuria äkisti, vaan pitkän, monivaiheisen prosessin myötä.

Itse diagnoosinimikkeiden määrä on moninkertaistunut. Siinä missä vielä 1800-luvun alussa keskeisiä mielenhäiriöihin viittaavia nimityksiä olivat oikeastaan vain *mania*, *melankolia* ja sekavuustiloihin viitannut *frenetis*, nyt puhutaan useista sadoista diagnoosinimikkeistä (Brinkmann 2016, 11; Jäntti 2012, 39;

Pietikäinen 2013, 109–113, 392–393). Määrät ovat kohonneet erityisesti virallisissa tautiluokituksissa (*DSM: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* ja *ICD: International Statistical Classification of Diseases*). Amerikan psykiatrisen yhdistyksen ensimmäisessä *DSM-I*-luokituksessa (1952) diagnoosinimikkeitä oli 128, ja saman luokituksen viidennessä *DSM-5*-versiossa (2013) nimikkeitä on jo 256 (Heath 2010, 66; Pietikäinen & Myllykangas 2017, 329).¹ Puhutaankin diagnostisesta ekspansio- nismista (N. Rose 2019, 171).

Osaa uusista diagnoosinimikkeistä on pidetty ongelmallisina, sillä niiden on katsottu hahmottavan patologiseksi sellaistaakin käyttäytymistä, jota tulisi pitää normaalina (Brinkmann 2016; Busfield 2011; Frances 2013; Conrad 2007; N. Rose 2006; Wakefield 2010).² Esimerkiksi diagnoosinimikkeiden *sosiaalinen fobia* ja *sosiaalinen ahdistushäiriö* on nähty patologisoivan ujoutta, jota voitaisiin pitää ennemmin luonteenpiirteenä kuin häiriönä (esim. Lane 2007). Kuitenkin puhe ujouden patologisoimisesta voi loukata niitä, jotka kärsivät vakavista sosiaalista peloista ja kokevat lääketieteellisen diagnoosin legitimoivan pelkojen elämää haittaavaa vaikutusta. Kriittinen keskustelu joka tapauksessa on vilkasta, ja samantapaista debattia on käyty masennusdiagnoosin yleistymisestä.

On esimerkiksi muistutettu, että aiemmin masennusta ei pidetty omana häiriönään vaan oireena muiden joukossa (Hautamäki 2007; Helén 2007, 107). On myös puhuttu yli diagnosoinnista ja terveyden paradoksista eli siitä, että olemme terveempiä kuin koskaan, mutta samanaikaisesti meitä pidetään hanakasti sairaina ja hoidetaan useammin kuin ennen (Barsky 1988; Welch, Schwartz & Woloshin 2011). Näitä ilmiöitä on osaltaan selitetty lääketeollisuuden voitontavoitteluun liittyvällä intressillä saada ihmiset pitämään itseään ja muita sairaina (Conrad 1975, 14–15; Healy 2012; Lääkäriliitto 2019, 3).

Vaikka diagnostiikka ja julkinen diagnostinen puhe ovat aikojen saatossa muuttuneet, diagnooseilla tehdään yhä eronteko terveen ja sairaan välillä, samoin kuin normaalin ja epänormaalin välillä (Jutel 2011, 4). Puhutaan myös normaalin ja patologisen välisestä eronteosta, jonka on katsottu muotoutuneen modernin lääketieteen peruslähtökohdaksi 1800-luvulla (Canguilhem 1966; Helén 2016, 94). Tässä lääketieteellisessä mielessä normaali ei ole vain kuvaileva, vaan myös arvottava käsite (Jauho 2003, 46). Toisin sanottuna normaali on saanut *normatiivisen*, siis ohjeellisen ja kehoittavan, ulottuvuuden, ja se asettuu terveyden sijaan sairauden ja patologisen vastakohdaksi (Helén 2016, 93–

109). Tässä artikkelissa puhunkin normaalin alueesta eli siitä, millainen käyttäytyminen ja millaiset tunteet katsotaan normaaleiksi, terveiksi ja tavoiteltaviksi (vrt. Hall 1999, 251; Heath 2010, 66; Niiniluoto 1987, 27–28).

Tutkimani tapa esittää kaunokirjallisista henkilöahmoista diagnooseja on lopulta vain yksi kulttuurin diagnostisoinnin muodoista. Tällä muodolla on myös historiansa; esimerkiksi jo Sigmund Freud (1999a, 227; 1999b, 7) käsittelee 1800- ja 1900-lukujen taitteessa esimerkiksi William Shakespearen Hamletia psykiatris-diagnostisella kielellä. Niin ikään Kiven henkilöahmoja on käsitelty psykiatrisesta näkökulmasta jo pitkään.

Kiven henkilöahmojen aiempi patologisointi

Kiven teokset ovat askarruttaneet psykologisessa ja psykiatrisessa mielessä jo ennen Malmbergin artikkelisarjaa ja kirjaa, joskin näkyvämmiin psykobiografian eli Kiven henkilön kuin hänen kuvaamiensa henkilöiden näkökulmasta (esim. Achte 1982; Elo 1950; Saarnio 1947). Kivi oli oman aikansa mielen-terveyspotilas, jota hoidettiin Uudella klinikalla ja Lapinlahden mielisairaalassa (Sihvo 2002, 293–310). Henkilöhistoria osaltaan selittää hänen tuotan-

nostaan esitettyjä psykiatrisia tulkintoja, sillä Kiven teoksissa on haluttu nähdä jotain hänestä itsestään. Kiven persoonalla onkin selitetty Kiven tuotantoa ja vastaavasti Kiven tuotannolla Kiven persoonaa (Sepänmaa 1984). Lisäksi on huomioitu, että Kiven tuotannossa esiintyy runsaasti mielenterveysongelmia muttei ruumiillisia sairauksia lainkaan (Achte 1982, 190; Elo 1950, 367). Kiven teoksista ei siis ole perusteetonta esittää psykiatrisia ja psykologisia tulkintoja, mutta niiden rakentumisen ja merkityksellistymisen tavat ovat kulttuurisen mielen-terveystutkimuksen näkökulmasta kiinnostavia.

Ensimmäinen systemaattinen ja laaja yritys luonnehtia Kiveä ja tämän tuotantoa psykotieteiden näkökulmasta on turkulaisen opettajan Paavo E. S. Elon väitöskirja *Aleksis Kiven persoonallisuus* (1950), jossa Elo pyrkii rekonstruoidaan käsitystä Kiven persoonasta kirjajen, tuotannon, aikalaisten lausuntojen ja elämäkerrallisten tietojen valossa. Elo (1950, 367) korostaa mielen-terveysongelmien runsasta esiintyvyyttä Kiven tuotannossa ja käsittelee esimerkiksi *Kullervo*- ja *Canzio*-näytelmien mieleltään oireilevia henkilöahmoja. Hän ei kuitenkaan käytä diagnoosinimikkeitä, vaan yleisluontoisempia ja kansanomaisempia nimityksiä. Elon sanoin Kullervoon vaikuttaa hänen ”rikkinäinen per-

soonallisuutensa” (mt., 147), Kimmo on tullut ”mielipuoleksi” (mt., 148) ja Canzion sisar Rachel on ”tasapainoton, sairas sielu” (mt., 348). Diagnoosinimitysten puutetta voidaan selittää sillä, että diagnostinen kieli koettiin vielä tuolloin lääketieteen auktoriteetin alaiseksi, ja yksinkertaisesti sillä, että diagnoosinimikkeitä oli vähemmän. Havainto auttaa huomioimaan myös kulttuurin nykyisen diagnostisoinnin kahtalaisuuden: yhtäältä on inhimillisempää puhua persoonallisuuden rikkinäisyydestä kuin käyttää spesifiä ja kategorisoivaa ammattikieltä, toisaalta voi olla kunnioittavampaa ja tarkempaa puhua vaikkapa psykoosista kuin *mielipuoleksi* tulemisesta. Lisäksi Elon (1950, 163) mukaan Kivellä ”hänen keskeiset naisahmons, ennen kaikkea Seunalan Anna-tyypit” vaikuttavat ”sielullisesti epänormaaleilta”.

Tunnetuin ja vaikutusvaltaisin psykiatrin kirjoittama Kivi-avaus on Kalle Achten tutkimus *Syksystä jouluuun – Aleksis Kivi psykiatrin silmin* (1982), jossa Achte tarkastelee Kiveä ja tämän tuotantoa psykodynaamisissa opeissa. Henkilöahmoista Achten mukaan *Seitsemän veljeksen* Simeoni on pakko-neuroottinen ja ”anaalinen luonne, jota luonnehtii järjestyksen halu, saituus, itsepäisyys ja tietynlainen pikkutarkkuus” (Achte 1982, 224), ja *Canzion* Rachel,

Kullervon Kimmo sekä *Selman juonien* Hermannin kärsivät psykoosista (mt., 226). Lisäksi Kiven tuotannosta ”heijastuu masennus” (mt., 274) ja masentunut sävy ”on ominaista Kiven lyriikalle ja ehkä myös koko hänen elämänasenteelleen” (mt., 85).

Seitsemän veljeksien henkilöhaamoista erityisesti Simeoni on ollut patologistoivan keskustelun ja patologioista käytävän merkitysneuvottelun kohteena (ks. esim. Elo 1950, 279; Puranen 1945; Tarkiainen 1950, 409). Siinä missä Aché on esittänyt diagnostisia tulkintoja Simeonista, aiemmin henkilöhaamoja tarkastellut Erkki Puranen (1945, 225–226) ei laske Simeonia patologiseksi tapaukseksi, joskin samalla hän korostaa terveen ja sairaan välistä dikotomiaa: ”Hänen kieltämättömät poikkeustilat ovat ohimeneviä, ne vain viittaavat siihen, miten lähellä sairasmielisyyden rajaa hän on. Mutta kaikessa heikkoudeksaankin hän kuitenkin pysyy tuon rajan paremmalla puolella.” Myös Malmbergin *Seitsemässä miehessä* Simeonin mielenterveydestä käydään runsasta keskustelua. Tässä artikkelissa keskityn Simeonin kuvausten sijaan kuitenkin siihen, kuinka diagnostinen käsittelytapa on laajentanut 2000-luvun Kiviluennassa otetaan. Niin kuin analyysisani osoitan, *Seitsemässä miehessä* ei enää puhuta vain mielisairauksista, vaan laa-

jenneesta joukosta erilaisia mielenterveyden häiriöiksi hahmotettuja tiloja.

Seitsemän miestä ja analyysin kulku

Ilkka Malmbergin *Seitsemää veljestä* käsittelevä tietokirja *Seitsemän miestä* (2005, myöhemmin SM) tuo Kiven romaania humoristisella tavalla nykyaikaan. 1870-luvulla julkaistua romaania ja sen kuvaamaa maailmaa peilataan teoksessa toistuvasti myöhempisiin ilmiöihin ja asioihin. Esimerkiksi Kiveä voidaan Malmbergin (SM, 18) mukaan pitää ”kuusikymmenlukuisten radikaalien hengenheimolaisena” ja Eeron ”älykkyys on tv-älykköyttä” (SM, 228). Vastaavasti sanatasolla Malmberg (SM, 90) käyttää oman aikansa kansainvälisiä ilmauksia, kuten seuraavassa: ”Tämä on male bondingia: miesruokaa, olutta, painikilpailuja.” Kiven romaania siis luetaan tarkoituksellisesti ”väärin” ja tietoisesti anakronistisesti. Se näkyy myös tavoissa esittää veljeksistä retrospektiivisesti oman aikamme psykiatria diagnooseja. Sairaus- ja terveystähtykset, kuten diagnoositkin, elävät ajassa ja paikassa (Busfield 2011, 108; Lönnqvist 2006, 34), ja jopa itse häiriöt saavat erilaisia muotoja erilaisissa yhteyksissä (Hacking 2009, 163; Luhrmann ym. 2015), joten on ”virheellistä” sovit-

taa diagnooseja 1800-luvulla kirjoitetuihin henkilöhaamoihin.

Seitsemän miestä hyödyntää aiempaa Kivi-kirjallisuutta (esim. Elo 1950; Lyytikäinen 2004) ja *Helsingin Sanomia* varten tehtyjä asiantuntijahaastatteluita. Malmberg on haastatellut muiden muassa kirjailija Leena Krohnia ja historioitsija Matti Klingeä Kiven romanin ja sen esittävien adaptaatioiden, varsinkin Jouko Turkan televisiosarjan, aiheista. Erilaisia aloja ja näkökulmia edustavia haastateltavia on 34. Myös aiheiden kirjo on laaja; teoksessa käsitellään esimerkiksi Kiven romaanissa kuvattuja paikkoja ja metsästysvälineitä. Tässä artikkelissa keskityn kuitenkin vain kulttuurin diagnostisoitumisen ilmenemiseen teoksessa. *Seitsemän miehen* tapaa yhdistää diagnostista kieltä kaunokirjallisuutta koskeviin luonnekuvauksiin voidaan näet tulkita heikoksi signaaliksi kulttuurin diagnostisoitumisesta, joka on sittemmin voimistunut. Teoksessa esiintyy runsaasti myös psykoanalyttisia ja psykologisia käsitteitä, mutta niiden leviämistä muuhun kulttuuriin voidaan pitää diagnoosinimikkeiden leviämistä vanhempana ja tutkimusilmiönä (ks. esim. Kidd 2011; Kivivuori 1992; Moscovici 2008; Pietikäinen 2000).

Analyysini siitä, miten *Seitsemässä miehessä* käytetään psykiatriasia diagnoo-

seja, alkaa teoksessa esitettyjen diagnoosien kuvaamisella. Tuon esiin, millaisia diagnooseja teoksessa esitetään. Tämän jälkeen analysoin lähemmin ja yksityiskohtaisemmin koko veljesjoukkoon kytkettyä ADHD-diagnoosia ja niitä diskursiivisia valintoja, joita tämän diagnosoinnin yhteydessä teoksessa on tehty. Lopuksi käsittelen teoksessa esitetyjä taudinmääritteitä ”tarttuvina diagnooseina” (Pietikäinen 2005) ja normaalin alueen kaventajina.

Seitsemässä miehessä esitetyt diagnoosit

Malmbergin teos käsittelee Jukolan seitsemästä veljeksestä diagnostisesti neljää. Juhani on teokseen haastatellun lastenpsykiatrin mukaan ”narsistinen” (SM, 40–42), joskaan saman asiantuntijan mielestä ”hän ei ole ainakaan luonnevikainen” (SM, 41). Timolla on lastenkirjailijan arvion mukaan ”jokin ADD:n tyyppinen häiriö” (SM, 102). Laurin näkemä uni paljastaa Malmbergin kuvauksessa, että hän on ”masentunut ja ahdistunut” (SM, 137). Simeonia puolestaan lähestytään usean diagnoosin kautta. Malmbergin mukaan Simeoni ”noudattaa anorektista asketismia” (SM, 160), ja teokseen haastateltu psykiatri arvioi, että Simeonissa ”voisi nähdä puhkeamassa olevan skitsofrenian” (SM, 163).

Lisäksi Malmberg muotoilee: ”Simeoni on hysteerinen hiidenkivellä” (SM, 122). Hysteria ei kuulu nykyisiin diagnoosiluokituksiin, mutta kansanomaisesti kategorioinnina se on jäänyt elämään taiteissa, viihteessä ja arkipuheessa (Hakosalo 2012, 51). Lisäksi koko veljessarjaa Eeroa lukuun ottamatta käsitellään ADHD-diagnoosin kautta (SM, 48). ADHD-diagnoosin esittää teokseen haastateltu erityisopettaja.

Muista *Seitsemän veljeksen* henkilöihahmoista Malmberg asettaa Seunalan Annan sekä Tammiston Kyöstin diagnostisiin kehyksiin. Jälkimmäinen ”vaikuttaa älykkäältä mutta depressiiviseltä” (SM 55). Anna puolestaan on ”hysteerinen näkyjennäkijätyttö” joka ”saa hysteerisen kohtauksen” (SM, 209). Nämä Annan luonnehdinnat näen uskonnollisten ja arkiymmärryksen ylittävien kokemusten patologisoidumiseksi (vrt. Koski 2016). Samoin kuvauksissa näkyy hysteria-diagnoosin sukupuolituneisuus. Tunnetusti *hysteria* on sana muodostunut kreikan kohtua merkitsevistä sanasta *hysteria*, ja hysteria onkin ymmärretty niin antiikin Kreikassa kuin 1800-luvun ranskalaisessa mentaalilääketieteessä naistentaudiksi (Pietikäinen 2013, 125–129). Annasta puhutaan diagnoosin yhteydessä vähätelevästi *tyttönä*, ja vaikka Simeoni, toinen *Seitsemässä miehessä* hysteeriseksi

kutsuttava henkilöihahmo, on mies, tämänkin katsotaan ottavan ”feminiinin roolin” (SM, 163). Lisäksi Annan puhe lapselleen ”kuulostaa Baby Bluelta, synnytyksen jälkeiseltä masennukselta” (SM, 223). Yleisempi ilmaus olisi *Baby Blues*, eikä sitä oikeastaan hahmoteta lääke- ja hoitotieteiden piirissä synonymiseksi ilmaukseksi synnytyksen jälkeiselle masennukselle, vaan sillä kuvataan synnytyksen jälkeistä herkistymistä, jota kokee noin 80 prosenttia synnyttäjäistä (Hermanson 2012).

Psykiatristen diagnoosien asettaminen *Seitsemän veljeksen* henkilöihahmoille voi edustaa näkökulmasta riippuen joko psykiatristen häiriöiden kehittyneempää tunnistamista tai normaalin piirin kaventamista – sitä, että yhä useampia elämän ja käyttäytymisen piirteitä patologisoidaan (vrt. Brinkmann 2016, 393–396; Conrad 2007; N. Rose 2006). Näkökulmat eivät välttämättä sulje toisiaan pois, mutta tätä artikkelia orientoi kriittinen suhde erilaisten maailmassa olemisen tapojen lääketieteellistämiseen. Sosiologi Nikolas Rosen (2006, 475) muotoilua varioidakseni tietyt mielenterveyden ongelmat tuskin ovat vain ”odottaneet” Kiven teoksessa sitä, että ne tunnistetaan taroituksenmukaisilla, myöhemmin kehitetyillä diagnooseilla.³ Pikemminkin on kyse oman aikamme diskursiivisesta

tavasta selittää tietynlaisia käyttäytymisen tapoja diagnostisesti.

Diagnoosien asettamisessa on kyse myös poikkeavuuden säätelystä ja kontrolloimisesta (Brown 1990, 388; Chang & Bassman 2019, 11; ks. myös Becker 1963; Foucault 2009; Zola 1972), kuten myös biopolitiikasta eli elämän hallintaan liittyvistä pyrkimyksistä ja kampaailuista (ks. Helén 2016, 41). Näitä tulkintalinjoja seuraten *Seitsemän veljeksen* henkilöahmojen tavallisesta poikkeava käyttäytyminen ja heidän normirikkomuksensa pyritään diagnostisesti nimeämällä saamaan haltuun ja ”selitetyiksi”, sanktioiduiduiksikin. ”Selittämisen” olen sijoittanut lainausmerkkeihin, sillä tarkasti ottaen diagnoosit ovat ennemmin kuvauksia asiantilasta kuin selityksiä sen syistä tai taustoista, vaikka arjen tasolla diagnoosi usein tekee ongelmista ymmärrettävämpiä (Bergström 2020, 69; Honkasilta 2019, 7; Freedman & Honkasilta 2017).

Luonnollistettu ja stigmatisoitu ADHD

Malmbergin *Seitsemään mieheen* sisältyy luku, joka käsittelee Kiven veljesten lukeaan opettelemista nyky-yhteiskunnan käsittein: ”3. luku, jossa erityisluokan motivaatio loppuu kesken ja oppilaat pakenevat *Sonnimäelle*” (SM, 47). Eri-

tyisluokasta puhuva luku käsittelee romaanin lukkarijaksoa, jossa aikuiset veljekset opettelevat lukemaan ja vastustavat saamaansa opetusta. Tässä yhteydessä Malmbergin teokseen haastatellamat erityisopettaja ja lastenkirjailija liittävät veljeksiin ADHD- ja Timoon ADD-diagnoosin. ADHD on kirjainlyhenne sanoista *attention-deficit hyperactivity disorder* ja viittaa tarkkaavaisuushäiriöön. ADD (*attention-deficit disorder*) puolestaan on nimitys, joka yleensä viittaa ADHD:n alatyyppiin, joka ilmenee inattenssiivisesti eli ilman ylivilkkautta. Teoksessa aikuisten lukemaan opetteleminen yhdistetään nykylapsuuteen, heikot oppimistulokset ”selitetään” erityisesti lapsuusikään liitetyillä diagnooseilla ja diagnosojina toimivat lastenkirjailija ja lasten opettaja.

Lapsuutta on kontrolloitu lääketieteellisin nimityksin pitkään jo ennen ADHD-diagnoosin kehittämistä (Ojakangas 1995), ja medikalisaatio onkin muotoillut meitä ja käsityksiämme jo ainakin 1700-luvulta lähtien (N. Rose 2007, 700). Nyttemmin juuri ADHD-diagnoosi on yleistynyt koulumaailmassa (Pietikäinen 2013, 359; Vehkakoski 2006, 238). *Seitsemän miehen* lukkarijakson yhteydessä esittämät diagnoosit osaltaan luonnollistavat tuota tapaa käsitellä koululaisia ja heidän ongelmiaan psykiatristen ja neuropsykiatristen diag-

noosien kautta. Luonnollistaminen viittaa diskursiiviseen prosessiin, jossa sopimuksenvaraisesta tehdään itsestään selvää tai historiallisesti määräytyneestä ja muuntuneesta ylihistoriallista (Barthes 1994, 190; Hall 1999, 169; Heikkinen 1999, 89–94). ADHD:n kaltaiset tilat voivat tietysti olla luonnollisia – sanan siinä mielessä, että ne edustavat luontoa, niin kuin evoluutiopsykiatria korostaa – mutta ADHD-puhe ja se, että ADHD nähdään ongelmaksi, ovat diskursiivisen valinnan tulosta. ADHD:n tosiasiallisuudesta kiistellään (Tait 2005), mutta tällä analyysillä en osallistu ADHD-diagnoosin yleisestä kohdallisuudesta käytävään debattiin.

Luonnollistamisen prosessi koskee myös *Seitsemässä miehessä* käytettyjä diagnoosinimikkeitä, sillä ne hahmotetaan teoksessa selviöiksi, joihin liittyvää ymmärrystä ei tarvitse tarkentaa. Teoksessa ei avata sitä, mitä ADHD:lla ja ADD:lla tarkoitetaan. Toisin sanoen oletetaan, että nimitykset ovat lukijoille entuudestaan tuttuja. Kuitenkin näiden nimitysten määritelmät ja historia ovat monivaiheisia ja sotkuisia. Suomessa käytettävissä ICD-10-tautiluokituksessa (1. painos 1995) ei edes tunneta kumpaakaan näistä nimityksistä, vaan ne katsotaan *hyperkineettisiksi häiriöiksi* (diagnoosikoodinaan F90). ADHD- ja ADD-nimi-

tykset tulevat Yhdysvalloissa luodusta DSM-tautiluokituksesta, jonka eri versioissa on erilaisia ymmärryksiä näistä nimityksistä.⁴

Veljeksistä esitetty ADHD-diagnosi luo paitsi historiattomuuden illusion myös vaikutelman siitä, että ADHD olisi spesifi, tarkkarajainen entiteettinsä: ”Se on sellaista tempoilua, ehkä ADHD:tä” (SM, 48). Sana *se* viittaa tässä veljesten haluttomuuteen oppia aakkosia lukkarin opissa, minkä katsotaan selittyvän ADHD:lla. Verbi *on* implikoi sellaisen esiymmärryksen, että ADHD ylipäätään ”on olemassa”, siis ”eksistoi”, jollain selvällä tavalla. Kulttuuripsykologi Svend Brinkmann haastaa tällaista esiymmärrystä teoksessaan *Diagnostic Cultures*:

Diagnoosien voidaan nähdä viittaavan objekteihin, joita ihmisellä voi olla tai voi olla olematta (niin kuin ihmisellä voi olla hattu tai sitten hänellä ei ole hattua). Meillä on tapana puhua ihmisistä, joilla ”on” ADHD ja muita mielenterveyden häiriöitä, mutta harvemmin pysähdymme miettimään, mitä tämä tapa puhua oikeastaan tarkoittaa. (Brinkmann 2016, 30, suomen tekijän.)⁵

Sitä, mihin psykiatriset diagnoosit tosiasiallisesti viittaavat, ei tavata pohtia. Kuitenkin kyse on vaikeista epistemologisista ja ontologisista kysymyksistä. Mitä mielenterveyden häiriöt lopulta

ovat? Mistä oikein puhumme, kun esitämme diagnooseja? Näihin kysymyksiin ei ole yksinkertaisia eikä yksipuolisia vastauksia, vaan mielenterveysongelmien on katsottu olevan ontologiselta luonteeltaan ja etiologisilta taustatekijöiltään diagnosoikuvauksiaan kompleksisempia ja tilanteisempia, ja erityisesti on kritisoitu diagnostiikan spesifisyysperiaatetta eli ajatusta siitä, että diagnosoimikkeet viittaisivat joihinkin tarkasti rajattuihin entiteetteihinsä, omiin itsenäisiin sairausolioihinsa (Rosenberg 2002; ks. myös Korkeila 2010, 133–134; Parker ym. 1995, 38; N. Rose 2019, 81–89).

Nykyään ADHD ymmärretään ennen kaikkea neuropsykiatriseksi ja pohjimiltaan aivokemiaan palautuvaksi oireyhtymäksi, eikä tämä ymmärrys ole ominaista vain lääketieteelle, vaan myös ADHD-ihmisten omille kokemuksille ja selitysmalleille (Nielsen 2020). *Seitsemässä miehessä* ei esiinny eksplisiitistä aivopuhetta ADHD:n tai muidenkaan diagnoosien yhteydessä, mutta 2020-luvulla ja ”neuroyhteiskunnassa” (Lynch 2009) teosta luettaessa on vaikeaa olla hahmottamatta diagnosoimikkeitä nykykäsitysten kautta. Ainakin ADHD näyttäytyy teoksessa ennemmin yksilön ongelmakäyttäytymistä ”selittävänä” asiana kuin ympäristönsä muotoilemana reaktiona (vrt.

Honkasilta 2019, 9).

Lisäksi *Seitsemässä miehessä* esitetyn ADHD-diagnoosin ympärillä ilmenee stigmatisaatiota. Stigmalla viitataan vallan konstituoimaan sosiaaliseen ilmiöön, joka muodostuu leimaamisen, stereotyyppittämisen, erottelun, aseman alentamisen ja syrjinnän yhdistyessä (ks. Link & Phelan 2001, 377). Stigmatoiduksi voi päätyä paitsi diagnosoitu ihminen myös jokin tietty diagnoosi, kuten vaikkapa juuri ADHD (Brinkmann 2016, 101). *Seitsemän miehen* ADHD-diagnoosin yhteydessä stigma ilmenee siinä, miten Malmbergin siteeraama erityisopettaja tekee sananvalinnoillaan sekä Jukolan veljeksistä että todellisista erityisen tuen tarpeessa olevista oppijoista toisia, ulkopuolisia, *väkivaltaisia ja sellaisia*:

”Se on sellaista tempoilua, ehkä ADHD:tä. Ei osata keskittyä, toimitaan impulssien mukaan. Vastahakoista porukkaa, joka käyttäytyy ennakoimattomasti, lyhytpinnaisia nopean tyydytyksen tyyppisiä, fyysisiä, väkivaltaisia. Juhani kävisi jopa päälle. Erityisluokat ovat sellaisia täynnä”, Mäkipää tunnistaa. (SM, 48.)

Erityisopettaja pyrkii selittämään sitä, miksi Eeroa lukuun ottamatta veljekset eivät innostu lukemaan oppimista. Hänen käyttämänsä luonnehdinnat

patologisoivat väkivaltaisuutta – väkivaltaa ei nähdä esimerkiksi reaktion tai protestina, vaan sairauden merkinä – ja ne ylläpitävät käsitystä, jonka mukaan mielenterveysongelmista kärsivät olisivat väkivaltaisia. Mielenterveysongelmien mediarepresentaatioita koskeva tutkimus on pitänyt esillä tämän mielikuvan vahingollisuutta ja tilastollista paikkansapitämättömyyttä, sillä vain hyvin pieni osa mielenterveyden ongelmien kanssa elävistä ihmisistä toimii väkivaltaisesti (esim. Cross 2010; Rätty 1987, 94–96; Wahl 1995, 80; 2003; ks. myös Korkeila & Koski 2017, 236, 239). Kiven veljekset toki ovat väkivaltaisia, mutta on eri asia, onko heille diagnosoitavissa mielenterveysongelmia.

Siteeraamassani lainauksessa palautetaan veljesten ongelmallisen käyttäytymisen syyt veljeksiin ja ohitetaan se, kuinka lukkarin harjoittama opetus on Kiven kuvauksessa mielivaltaisen autoritaarista (vrt. Kukkonen 2019, 213). Tavassa näkyy se patologisointiin yhdistetty riski, että se voi johtaa sosiaalisten ongelmien yksilöllistämiseen (ks. Brinkmann 2016, 25, 58, 105–106; Jäntti 2012 33–34, Rätty 1987, 116; Ussher 2010).⁶ Näin *Seitsemän miestä* stigmatisoi ADHD-nimikettä ja ”selittää” sillä veljesten ongelmakäyttäytymistä, jopa väkivaltaisuutta.

Tutut diagnoosit normaalin aluetta kaventamassa

ADHD ja kaikki muut *Seitsemän miestä* -teoksessa esitetyt diagnoosit (depressio, synnytyksen jälkeinen masennus, ahdistuneisuus, anoreksia, ADD, narsismi, skitsofrenia sekä nykyluokituksiin kuulumaton hysteria) ovat tunnettuja ja populaarikulttuurissa yleisesti käytettyjä. Skitsofreniaa lukuun ottamatta ne myös edustavat historioitsija Petteri Pietikäisen (2013, 393) ilmauksin ”harmaan vyöhykkeen oireyhtymiä, siis lievempiä mutta toimintakykyä ja elämäntilaa heikentäviä sairauksia” sekä niin sanottuja tarttuvia diagnooseja, jotka tulevat ensin lääkärinkunnassa suosituiksi ja leviävät sitten muuhun kulttuuriin (Pietikäinen 2013, 130). Siinä missä aiemmin tarttuvia diagnooseja ovat olleet esimerkiksi hysteria, neurastenia ja psykopatia sanan varhaisemmassa merkityksessä, nykyisiä tarttuvia diagnooseja ovat Pietikäisen (mt.) mukaan esimerkiksi ”depressio, ADHD, paniikkihäiriöt ja erilaiset syömishäiriöt”, joista *Seitsemässä miehessä* käytetään paniikkihäiriötä lukuun ottamatta jokaista.

Tarttuvilla diagnooseilla ”nimetään sairauden ja terveyden välimaastossa sijaitsevia inhimillisiä käyttäytymistapoja ja ahdinkotiloja ja tehdään niistä psykomedikaalisia ongelmia” (Pieti-

käinen 2013, 130). Juuri tällaiset normaaliksi ja epänormaaliksi sekä terveeksi ja patologiseksi katsotun raja-alueet ja välimaastot ovat tutkimissani diagnosoinneissa liikkeessä ja kulttuurisen neuvottelun alaisina. Henkilöhahmojen käyttäytymistä, jota voitaisiin pitää normaalina ja terveenä, nimetään spesifein diagnoosinimikkein – näin tuetaan käsityksiä siitä, mikä katsotaan kulttuurisista normeista poikkeavaksi (vrt. Canguilhem 1966; Foucault 2003; Kinnunen 2020, 73). Ei esimerkiksi ole suinkaan itsestään selvää, että Jukolan veljeksille olisi diagnosoitavissa ADHD – pikemminkin kyse voi olla normaalin vaihteluun kuuluvista persoonallisuuspiirteistä ja käyttäytymismalleista tai reaktioista ympäristön odotuksiin. On *valinta* puhua veljeksistä diagnostisesti.

Kotimaisen mielenterveyspolitiikan painopiste on siirtynyt vakavasti sairaiden ihmis- ja perusoikeuksien turvaamisesta lievempiin ongelmiin ja koko väestön mielenterveyden ja hyvinvoinnin hallintaan, ja onkin puhuttu 1960-luvulla alkaneesta epidemiologisesta käänteestä (Ahonen 2019; Helén 2007; Kinnunen 2020, 13, 89). Mediassa tämä paradigmanmuutos on näkynyt esimerkiksi siten, että skitsofreniasta ja muista psykoottisista mielentiloista ei ole puhuttu 1970-luvun kotimaisissa sanomalehdissä juuri lainkaan verrattuna

”salonkikelpoisemmiksi” koettuihin mielenterveyden ongelmiin (Räty 1981, 25). Tendenssi toisintuu myös tutkimassani 2000-luvun Kivi-luennassa, sillä enin osa esitetyistä diagnooseista edustaa ”lievempiä” mielenterveysongelmia. Teos piirtää esiin tietynlaisen ”epidemiologisen” kuvan mielenterveysongelmien runsaasta esiintyvyydestä *Seitsemän veljeksien* ”väestössä” ja myötäilee yhteiskunnassa sittemmin vakiintunutta käsitystä siitä, että suuri osa ihmiskunnasta on diagnosoitavissa.⁷ Samoin teos vakiinnuttaa tietynlaista käsitystä siitä, mitä mielenterveyden häiriöillä arjessa ja mediakulttuurissa ymmärretään. On tavallisempaa puhua masennuksesta tai ADHD:sta kuin vaikkapa psykooseista.

Seitsemän miehen tapa diagnosoida Kiven henkilöhahmoja siis kaventaa normaalin aluetta eli käsitystä siitä, mitä pidetään normaalina, terveenä ja tavoiteltavana. Samalla teoksen tapa diagnosoida kaunokirjallisia henkilöhahmoja kuitenkin arkipäiväistää tiettyjä diagnoosinimikkeitä ja luonnollistaa niiden käyttöä (vrt. McGann 2011, 333, 337). Se vakiinnuttaa niiden sijaa ja lisää niiden tunnettuutta. Diagnoosit eivät silti siirry psykiatrisista yhteyksistään osaksi muuta kulttuuria sellaisinaan, vaan niiden merkitykset voivat muuttua paljonkin (vrt. Kapiala 2003,

352; Moscovici 2008, xxix, 158, 243). Esimerkiksi teoksen maininta siitä, että Tammiston Kyösti ”vaikuttaa älykkäältä mutta depressiiviseltä” (SM, 55), jättää tulkinnanvaraiseksi, merkityksellistetäänkö henkilö varsinaisesti depressiiviseksi, depressiosta kärsiväksi, vai onko kyse surumielisen luonteen korostamisesta. Kyse voi olla diagnostisen sanan kielikuvallisesta tai adjektiivinomaisesta käyttämisestä. Tällaiset kielelliset mekanismit – ja jo yksin teoksen tapa käyttää diagnostista kieltä löyhin kriteerein – tarkoittavat lääketieteen piirissä kehitettyjen nimitysten merkitysten väljenemistä. Tällaisessa semanttisessä prosessissa nimitysten viittausalaa kasvaa, kun nimitysten merkityksestä on kadonnut jotain tai kun merkitys on muuttunut epätarkemmaksi (Kangasniemi 1997, 75).

Huomio diagnoosien kielikuvallisesta käytöstä ei vähennä kulttuurin diagnostisoitumisen problematiikkaa. Asia on oikeastaan päinvastoin. Tulkitsen kulttuurin diagnostisoitumisen elävän ja voimistuvan juuri arkipuheen kielikuvien ja patologioiden yhteenkietoutumisista.

Lopuksi

Olen analysoinut kulttuurisen mielenterveystutkimuksen näkökulmasta, mi-

ten toimittaja Ilkka Malmbergin tietokirjassa *Seitsemän miestä* käytetään psykiatrisia diagnooseja. Lähtökohtanani on ollut ajatus kulttuurin diagnostisoitumisesta – siitä, että spesifit diagnoosinimikkeet saavat yhä keskeisemmän sijan kulttuurissa. Se, että *Seitsemässä miehessä* käsitellään Aleksis Kiven henkilöhahmoja diagnostisin luonnehdinnoin, havainnollistaa tätä diskursiivista ilmiötä konkreettisella tavalla.

Tuloksinani esitän, että *Seitsemässä miehessä* luonnollistetaan ja arkipäiväistetään diagnooseja, varsinkin tietynlaisia, historiallisesta perspektiivistä uudempia ja ”lievempiin” mielenterveyden ongelmiin viittaavia diagnooseja. Teoksen käyttämät diagnoosinimikkeet ovat ADD, ADHD, ahdistuneisuus, anoreksia, depressio, narsismi, skitsofrenia, synnytyksen jälkeinen masennus ja lääketieteellisestä käytöstä poistunut hysteria. Suurin osa näistä edustaa Petteri Pietikäisen (2005; 2013, 130) kuvaamia ”tarttuvia diagnooseja”, jotka leviävät sekä lääketieteellisissä yhteyksissä että myös laajemmin kulttuurissa. Lisäksi olen osoittanut, että teoksessa käytetään diagnoosinimikkeitä osin kielikuvallisesti ja lavennetaan sitä, mitä diagnooseilla tarkoitetaan. Toisaalta psykiatriset diagnoosit ovat jo lähtökohtaisesti ja psykiatriankin piirissä monimerkityksisiä, kiistanalaisia ja

usein metaforisia (esim. Kapiala 2003).

Analyysissani olen osoittanut teoksen stigmatisoivan diagnosoimiaan henkilöihahmoja ja tiettyjä diagnoosinimikkeitä sekä kaventavan käsitystä siitä, millainen käyttäytyminen ja kokeminen voidaan katsoa normaaliksi ja terveeksi. Analyysini keskeisin ja usein toistama argumentti onkin se, että *Seitsemän miehen* esittämät diagnoosit kaventavat normaalin aluetta eli yleistä käsitystä siitä, mitä pidetään normaalina. Tulokintani tukee aiempaa kulttuurista mielenterveystutkimusta, jossa on moneen kertaan tehty sama havainto muiden aineistojen yhteydessä (esim. Brinkmann 2017; Kinnunen 2020). Fiktiivisistä henkilöihahmoista esitettyjä diagnooseja ei kuitenkaan ole tietääkseni aiemmin tutkittu, joten analyysini tuo kulttuurisen mielenterveystutkimuksen keskustelut uudelle kentälle.

Lähemmin olen analyysissani tarkastellut koko veljesjoukkoon teoksessa liitettyä ADHD-diagnoosia. Olen osoittanut teoksen välittävän kuvan ADHD:sta tarkkarajaisena, historiatomana entiteettinä – näin teoksessa vakiinnutetaan tietynlaista sairauskäsitystä, josta on puhuttu aiemmassa tutkimuksessa spesifisyysperiaatteena (Rosenberg 2002). Mielenterveyden häiriöt ovat kuitenkin ontologiselta ja epistemologiselta luonteeltaan moni-

mutkaisia ilmiöitä, mistä käydään psykiatrian alalla runsasta keskustelua (esim. Korkeila 2010). Lisäksi olen osoittanut teoksen tarjoavan diagnoosit selityksiksi diagnosoitujen henkilöihahmojen ongelmille, mikä sivuuttaa ongelmia muotoilevat sosiaaliset syyt ja ympäristötekijät (vrt. Brinkmann 2017, 180; Mäkilä 2021, 251). Sosiaalisten ongelmien yksilöllistämistä koskeva kritiikini ei tarkoita sitä, että diagnostinen puhe kätkeisi sosiaaliset ulottuvuudet aina ja kaikkialla – saati sitä, että mielenterveysongelmat olisivat yksinomaan sosiaalisia ongelmia (vrt. Ussher 2010). Oman tutkimukseni rinnalla kannattaa huomata esimerkiksi masennusdiagnoosin merkityksiä tutkineen Sanna Rikalan (2021, 149) huomio siitä, että varsinkin nytemmin mielenterveysongelmia koskeva puhe voi olla hyvinkin yhteiskunnallisesti tiedostavaa ja muutoshakuista (ks. myös Nielsen 2020, 137).

Fiktiivisiä henkilöihahmoja ei voida asettaa hoidon piiriin, ja tässä mielessä heidän diagnosoimisensa on turhaa. Toki fiktiivisten henkilöihahmojen diagnoosi voi auttaa tunnistamaan tiettyjä nimettyjä mielenterveyden ongelmia aktuaalisessa todellisuudessa, ja se voi saada näkemään, että periaatteessa kenessä tahansa voi olla diagnosoitavissa olevia ominaisuuksia – ja tämän voitaisiin ajatella vähentävän mielenterveys-

ongelmiin liittyvää stigmaa. Kun diagnooseja kuitenkin merkityksellistetään teoksessa pejoratiivisesti ja yhteiskunnalliset ongelmat yksilöihin palauttaen, mielenterveysongelmia koskevat asenteet tuskin monipuolistuvat, vaan ne pikemminkin kielteistyvät (vrt. Brinkmann 2016, 39; 2017; Corrigan 2016).

Tässä artikkelissa lähtökohtanani on ollut kulttuurin diagnostisoituminen, joka tulee erottaa sellaisista rinnakkaisilmiöistä kuin yli-diagnosointi, medikalisaatio, kulttuurin psykologisoituminen tai terapeutti-kulttuuri. Nämä kaikki ilmiöt kytkeytyvät diskursiivisen vallankäytön kysymyksiin, mutta on syytä olla tekemättä yliyksinkertaistuksia. Esimerkiksi diagnostisoituminen ja medikalisaatio eivät vain palvele lääkärinkuntaa ja sen valtapyrkimyksiä, vaan uudemman tutkimuksen mukaan ne myös haastavat lääkärinkunnan asemaa (Brinkmann 2016; Lääkäriliitto 2019). Tämä ajatus on omaksuttavissa myös kulttuuriteoreettisen tutkimuksen piirissä, jossa valta ymmärretään monensuuntaiseksi (ks. Hall 1999, 196).

Seitsemän miehen analyysini tekee kulttuurin diagnostisoitumisen eri piirteitä näkyviksi. Laajemmassa perspektiivissä en kuitenkaan katso analyysini ilmaisevan sitä kaikkea, mistä diagnostisoitumisessa voi eri yhteyksissään olla kyse. Toivon diagnostisoitumisen herät-

tävän tutkimuksellista kiinnostusta jatkossakin erilaisin menetelmin, aineistoin ja lähestymistavoin.

VIITTEET

1. Diagnoosinimikkeiden tarkan määrän esittämiseen vaikuttaa niiden laskemisen tapa. Esimerkiksi DSM-5:n diagnoosinimikkeistä voidaan psykiatri James Morrisonin (ei vuotta) mukaan esittää niinkin erilaisia lukuja kuin 155, 265, 297 ja 600.
2. Diagnostiikkaa ja normaaliuden kaventamista on kritisoitu erilaisista näkökulmista. Esimerkiksi sosiologi Nicolas Rosen esittämä kritiikki edustaa poststrukturalistisista koko diagnostiikan kyseenalaistamista, siinä missä psykiatri Allen Francesin kritiikki edustaa konservatiivista pluralismia, jossa vaaditaan parempaa diagnostiikkaa muttei kiistetä itse diagnostiikan tarpeellisuutta (Morgan 2015; ks. myös Brinkmann 2016, 131).
3. Nicolas Rose (2006, 475) kirjoittaa: "Do mental disorders simply await their recognition by adequate diagnostic schemes? I don't think so. Our perception of 'mental disorder' today bears little relation to that in other times and places."
4. DSM-III (1980) piti ADD:ta tarkkaavaisuushäiriönä, joka ilmeni ylivilkkaiden kanssa (ADD/H) tai ilman sitä (ADD/WO). ADD oli siis yläkäsite, ja se mitä ADD:lla sittemmin on tarkoitettu, olisi tuon terminologian mukaan ADD/WO:ta. Seuraavassa luokituksessa DSM-III-R (1987) ADD muuttui ADHD:ksi (ilman alakategorioita), ja DSM-IV:ssä (1994) ADHD jäsenennettiin kolmeksi alatyypiksi. (Lange ym. 2010.)
5. "Diagnoses can be seen to refer to objects that one may have or not (just as one may wear a hat or not) and we conventionally talk about people who 'have' ADHD and other mental disorders, but we very rarely stop and consider what this way of talking implies" (Brinkmann 2016, 30).
6. Toisaalta ongelmat veljeksiin palauttavan ADHD-tulkinnan ohella teoksessa kohdistetaan kritiikkiä myös olosuhteisiin ja opettajaan. Malmberg katsoo Seitsemän veljeksien edustavan "kritiikkiä kirkon lukuopetusta kohtaan" (SM, 196) ja toteaa: "Lukkarin koulussa on huono motivaatio, huono pedagogia, väärä kulttuuri: ilveukset ovat ulkoilmäihmisiä, joille on aivan vierasta tihruta

ahtaissa sisätiloissa kippuraisia fraktuurakirjaimia." (SM, 48.)

7. Esimerkiksi Uudessa-Seelannissa tehdyn tutkimuksen (Schaefer ym. 2017) mukaan lähes kaikilla (83 %, n=988) on jonkinlaisia mielenterveysongelmia ennen kuin nämä täyttävät 38 vuotta. Psykiatriseen epidemiologiaan erikoistunut sosiologi Ronald C. Kessler (2010) on puolestaan esittänyt, että yhden vuoden aikana noin 25 % länsimaalaisista kärsii vähintään yhdestä diagnosoitavissa olevasta mielenterveyshäiriöstä.

AINEISTO

Malmberg, Ilkka (2005) *Seitsemän miestä*. Helsinki: Helsingin Sanomat.

LÄHTEET

- Aarnio, Ansa (2014) Tarvitseeko Vaahteramäen Eemeli ADHD-diagnoosia? *Potilaan lääkärilehti* 4.5.2014. <https://www.potilaanlaakarilehti.fi/uutiset/tarvitseeko-vaahteramaen-eemeli-adhd-diagnoosia/> (Tarkistettu helmikuussa 2021)
- Achté, Kalle (1982) *Syksystä jouluu. Aleksis Kivi psykiatrin silmin*. Helsinki: Otava.
- Ahlbeck, Jutta, Lappalainen, Päivi, Launis, Kati, Tuohela, Kirsi & Westerlund, Jasmine (2015) Tunnetta ja tietoa, tuskaa ja hurmosta: sairauden kulttuuriset merkitykset. Teoksessa Jutta Ahlbeck, Päivi Lappalainen, Kati Launis, Kirsi Tuohela ja Jasmine Westerlund (toim.) *Kipupisteissä. Sairaus, kulttuuri ja modernisoituvaa Suomi*. Turku: Utukirjat, 7–32.
- Ahonen, Karoliina (2019) *Suomalainen mielenterveyspolitiikka. Julkisen vallan ohjaus mielenterveyden häiriöön sairastuneiden ihmisoikeuksien turvaamiseksi*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Barsky, Arthur J. (1988) The Paradox of Health. *The New England Journal of Medicine* 318(7), 414–418. <http://doi.org/10.1056/NEJM198802183180705>
- Barthes, Roland (1994) *Mytologioita*. Suom. Panu Minkkinen. [Mythologies, 1957.] Helsinki: Gaudeamus.
- Becker, Howard S. (1963) *Outsiders. Studies in the Sociology of Deviance*. New York: Free Press of Glencoe.
- Bergström, Tommi (2020) Näkökulma laajenee, mielenterveysstigma vähenee. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti* 57, 69–71.

Brinkmann, Svend (2016) *Diagnostic Cultures. A Cultural Approach to the Pathologization of Modern Life*. Abingdon: Routledge.

Brinkmann, Svend (2017) Mad or normal? Paradoxes of contemporary diagnostic cultures. *Tidskrift for Forskning i Sygdom Og Samfund – Journal of Research in Sickness and Society* 14(26), 169–183. <https://doi.org/10.7146/tfss.v14i26.26284>

Brown, Phil (1990) The name game. Toward a sociology of diagnosis. *The Journal of Mind and Behavior* 11(3–4), 385–406.

Busfield, Joan (2011) *Mental Illness*. Cambridge: Polity.

Canguilhem, Georges (1966) *Le normal et le pathologique, augmenté de Nouvelles réflexions concernant le normal et le pathologique*. Presses universitaires de France.

Chang, Claire R. & Bassman, Ronald (2019) Psychiatric diagnosis and the power of names. *Journal of Humanistic Psychology*, 1–23. <https://doi.org/10.1177/0022167819852786>

Conrad, Peter (1975) The discovery of hyperkinesis: Notes on the medicalization of deviant behavior. *Social Problems* 23, 12–21.

Conrad, Peter (2007) *The Medicalization of Society. On the Transformation of Human Conditions into Treatable Disorders*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Corrigan, Patrick W. (2016) Lessons learned from unintended consequences about erasing the stigma of mental illness. *World Psychiatry* 15(1), 67–73. <https://doi.org/10.1002/wps.20295>

Cross, Simon (2010) *Mediating Madness: Mental Distress and Cultural Representation*. New York: Palgrave Macmillan.

Elo, Paavo (1950) *Aleksis Kiven persoonallisuus*. Porvoo: WSOY.

Foucault, Michel (2003) *Abnormal. Lectures at the Collège de France 1974–1975*. Engl. Graham Burchell. [Les Anormaux: Cours au Collège de France 1974–1975, 1999.] New York: Picador.

Foucault, Michel (2005) *Tiedon arkeologia*. Suom. Tapani Kilpeläinen. [L'archéologie du savoir, 1969.] Tampere: Vastapaino.

Foucault, Michel (2009) *History of Madness*. Toim. Jean Khalfa. Engl. Jonathan Murphy & Jean Khalfa. [Folie et déraison. Histoire de la folie à l'âge classique, 1961.] London & New York: Routledge.

- Frances, Allen (2013) *Saving Normal. An Insider's Revolt against Out-of-control Psychiatric Diagnosis, DSM-5, Big Pharma, and the Medicalization of Ordinary Life*. New York: William Morrow.
- Freedman, Justin E. & Honkasilta, Juho M. (2017) Dictating the boundaries of ab/normality: a critical discourse analysis of the diagnostic criteria for attention deficit hyperactivity disorder and hyperkinetic disorder. *Disability & Society* 32(4), 565–588. <https://doi.org/10.1080/09687599.2017.1296819>
- Freud, Sigmund (1999a) *Unien tulkinta*. Suom. Erkki Puranen. 6. painos. [Die Traumdeutung, 1900.] Jyväskylä: Gummerus.
- Freud, Sigmund (1999b) Psykopaattisia näytelmähenkilöitä. Suom. Markus Lång. [Psychopathische Personen auf der Bühne, n. 1906.] *Synteesi* 18(4), 5–8.
- Hacking, Ian (2009) *Mitä sosiaalinen konstruktio on?* Suom. Inkeri Koskinen. [The social construction of what?, 1999.] Tampere: Vastapaino.
- Hakosalo, Heini (2012) Lääketieteellisten käsitteiden historia – esimerkitapaus 1800-luvun aivotutkimuksesta. Teoksessa Marja-Liisa Honkasalo & Hannu Salmi (toim.) *Terveyttä kulttuurin ehdoilla. Näkökulmia kulttuuriseen terveys-tutkimukseen*. Turku: Turun yliopisto, 27–57.
- Hall, Stuart (1999) *Identiteetti*. Suom. Mikko Lehtonen & Juha Herkman. Tampere: Vastapaino.
- Halmesvirta, Anssi (2019) Despair in Finnish. Consultation by correspondence in fin-de-siècle Finland. Teoksessa Tuomas Laine-Frigren, Jari Eilola & Markku Hokkanen (toim.) *Encountering Crises of the Mind. Madness, Culture and Society, 1200s–1900s*. Leiden: Brill, 139–162.
- Halttunen-Riikonen, Elina & Ovaska, Anna (2017) ”Hullu tuo Trump!” *Niin & näin* (1), 132–134.
- Hautamäki, Lotta (2007) Kenen tahansa masennus. *Tiede & edistys* 32(2), 119–134.
- Healy, David (2012) *Pharmageddon*. Berkeley: University of California Press.
- Heath, Iona (2010) The double face of diagnosis. Teoksessa Rolf Alhlzén, Martyn Evans, Pekka Louhiala & Raimo Puustinen (toim.) *Diagnosis. Medical Humanities Companion*. Volume Two. Oxford: Radcliffe, 130–137.
- Heikkinen, Vesa (1999) *Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Helén, Ilpo (2007) Masennus massamittassa. Epidemiologinen välineistö ja psykiatrian muodonmuutos. *Tiede & edistys* (2), 103–118.
- Helén, Ilpo (2016) *Elämän politiikat. Yhteiskunta-tutkimus Foucault'n jälkeen*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Hermanson, Elina (2012) Synnyttäneen äidin herkistyminen ja masennus. *Lääkärikirja Duodecim*. <https://www.terveyskirjasto.fi/kot00207> (Tarkistettu huhtikuussa 2021)
- Honkasilta, Juho (2019) Toiseuttava erityistarve – ADHD-diagnosoitujen nuorten identiteetti-neuvottelut heidän koulukokemuksissaan. *Kasvatus. Suomen kasvatus-tieteellinen aikakauskirja* 50(1), 6–19.
- Hopi, Anna (2016) Samaistuko Tuhkimoon tai Lumikkiin? Tututtujen satuhahmojen taustalla piilee persoonallisuushäiriöitä. *Iskelmä* 20.1.2016. <https://www.iskelma.fi/uutiset/terveys-ja-hyvinvointi/a-115290> (Tarkistettu helmikuussa 2021)
- Hurme, Juha (2012) *Hullu*. Helsinki: Teos.
- Jauho, Mikko (2003) Normaalin genealogia. *Tiede & edistys* 28(1), 44–61.
- Jutel, Annemarie (2011) *Putting a Name to It. Diagnosis in Contemporary Society*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Jäntti, Saara (2012) *Bringing Madness Home. The Multiple Meanings of Home in Janet Frame's Faces in the Water, Bessie Head's A Question of Power and Lauren Slater's Prozac Diary*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Jäntti, Saara, Heimonen, Kirsi, Kuuva, Sari & Mäkilä, Annastiina (2019a) Hulluus kulttuurisena kysymyksenä. Teoksessa Saara Jäntti, Kirsi Heimonen, Sari Kuuva & Annastiina Mäkilä (toim.) *Hulluus ja kulttuurinen mielen-terveys-tutkimus*. Jyväskylä: Nykykulttuurin tutkimuskeskus, 9–45.
- Jäntti, Saara, Heimonen, Kirsi, Kuuva, Sari & Mäkilä, Annastiina (2019b) Loppusanat. Teoksessa Saara Jäntti, Kirsi Heimonen, Sari Kuuva & Annastiina Mäkilä (toim.) *Hulluus ja kulttuurinen mielen-terveys-tutkimus*. Jyväskylä: Nykykulttuurin tutkimuskeskus, 329–338.
- Järvi, Ulla (2011) *Media terveyden lähteillä. Miten sairaus ja terveys rakentuvat 2000-luvun mediassa?* Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kangasniemi, Heikki (1997) *Sana, merkitys, maailma: Katsaus leksikaalisen semantiikan perusteisiin*. Helsinki: Finn Lectura.
- Kapiala, Ulla-Helena (2003) *Voiko mielen-terveyttä ymmärtää ja nimetä?* Vaasa: Vaasan yliopisto.
- Kessler, Ronald C. (2010) The prevalence of mental illness. Teoksessa Teresa L. Scheid & Tony N. Brown (toim.) *A Handbook of the Study of Mental Health. Social Contexts, Theories, and Systems*. Toinen painos. Cambridge: Cambridge University Press, 46–63.
- Kidd, Kenneth B. (2011) *Freud in Oz. At the Intersections of Psychoanalysis and Children's Literature*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Kinnunen, Anna (2020) *Johtolankoja hulluuteen. Tutkimus mielen sairastamiseen kytkeytyvistä kulttuurista käsityksistä*. Joensuu: Suomen kansantietouden tutkijain seura.
- Kivivuori, Janne (1992) *Psykokulttuuri. Sosiologinen näkökulma arjen psykologisoitumisen prosessiin*. Helsinki: Hanki ja jää.
- Korkeila, Jyrki (2010) A diagnostic jungle? Ambiguities in classification. Teoksessa Rolf Alhlzén, Martyn Evans, Pekka Louhiala & Raimo Puustinen (toim.) *Diagnosis. Medical Humanities Companion*. Volume Two. Oxford: Radcliffe, 130–137.
- Korkeila, Jyrki & Koski, Kaarina (2017) Kummat kokemukset, häpeäleima ja psykoosit. Teoksessa Marja-Liisa Honkasalo & Kaarina Koski (toim.) *Mielen rajoilla. Arjen kummat kokemukset*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 235–270.
- Koski, Kaarina (2016) Yliluonnollista vai patologista? Kummien kokemusten muuttuvat tulkinnat. *Elore* 23(1), 1–22.
- Kukkonen, Tiina (2019) Tulkittu, torjuttu ja rajoitettu hulluus Aleksis Kiven Seitsemässä veljeksessä. Teoksessa Saara Jäntti, Kirsi Heimonen, Sari Kuuva & Annastiina Mäkilä (toim.) *Hulluus ja kulttuurinen mielen-terveys-tutkimus*. Jyväskylä: Nykykulttuurin tutkimuskeskus, 209–231.
- Kulmala, Anna (2006) *Kerrottuja kokemuksia leimatusta identiteetistä ja toiseudesta*. Tampere: Tampere University Press.
- Kuosmanen, Jukka (2018) Ville Virtasen Sorjonenkin lukee Harjunpäättä. *Yle.fi* 3.10.2018. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2018/10/03/ville-virtasen-sorjonenkin-lukee-harjunpaa> (Tarkistettu helmikuussa 2021)
- Lane, Christopher (2007) *Shyness. How Normal Behavior Became a Sickness*. New Haven: Yale University Press.

- Lange, Klaus W., Reichl, Susanne, Lange, Katharina M., Tucha, Lara & Tucha, Oliver (2010) The history of Attention Deficit Hyperactivity Disorder. *Attention Deficit and Hyperactivity Disorders* 2(4), 241–255. <https://dx.doi.org/10.1007/s12402-010-0045-8>.
- Lehtonen, Mikko (2000) *Cultural Analysis of Texts*. London: SAGE.
- Link, Bruce G. & Phelan, Jo C. (2001) Conceptualizing stigma. *Annual Review of Sociology* 27(1), 363–385. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.27.1.363>
- Luhrmann, Tanya M., Padmavati, Ramachandran, Tharoor, Hema & Osei, Akwasi (2015) Differences in voice-hearing experiences of people with psychosis in the U.S.A., India and Ghana: Interview-based study. *The British Journal of Psychiatry* 206(1), 41–44. <https://dx.doi.org/10.1192/bjp.bp.113.139048>
- Lynch, Zack (2009) *Neuro Revolution. How Brain Science Is Changing Our World*. New York: St. Martin's Press.
- Lyytikäinen, Pirjo (2004) *Vimman villityt pojat. Aleksis Kiven Seitsemän veljeksien laji*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lääkäriliitto (2019) *Medikalisaatiotyöryhmän loppuraportti*. 18.11.2019. https://www.laakariliitto.fi/site/assets/files/5287/medikalisaatio_loppuraportti_final.pdf (Tarkistettu maaliskuussa 2022)
- Lönnqvist, Jouko (2006) Potilaan tutkiminen – Mielenterveyden häiriöiden luokittelu. Teoksessa Jouko Lönnqvist, Martti Heikkinen, Markus Henriksson, Mauri Marttunen & Timo Partonen (toim.) *Psykiatria*. 2.–4. painos. Helsinki: Duodecim, 21–56.
- Martin-Joy, John (2020) *Diagnosing from Distance. Debates over Libel Law, Media, and Psychiatric Ethics from Barry Goldwater to Donald Trump*. Cambridge: Cambridge University Press.
- McGann, PJ (2011) Troubling diagnoses. Teoksessa PJ McGann & David J. Hutson (toim.) *Sociology of Diagnosis*. Bingley: Emerald, 331–362.
- Morgan, Alastair (2015) Is psychiatry dying? Crisis and critique in contemporary psychiatry. *Social Theory & Health* 13(2), 141–161. <https://doi.org/10.1057/sth.2015.5>
- Morrison, James (ei vuotta) *Number of DSM diagnoses. Evaluating Mental Health Patients*. <http://www.jamesmorrisonmd.org/number-of-dsm-diagnoses.html> (Tarkistettu huhtikuussa 2021)
- Moscovici, Serge (2008) *Psychoanalysis. Its Image and Its Public*. Engl. David Macey. [*La psychanalyse, son image et son public*, 1961]. Cambridge: Polity Press.
- Mäkilä, Annastiina (2021) Diagnoosina työtön. Masennusta ja työelämän ulkopuolisuutta kuvaavat kirjoitukset 1900-luvun lopun suomalaisessa arkikulttuurissa. *Historiallinen aikakauskirja* 119(2), 238–251.
- Nielsen, Mikka (2020) *Experiences and Explanations of ADHD*. Abingdon: Routledge.
- Niiniluoto, Ilkka (1987) Terveystieteiden käsitteen ongelmia – filosofinen diagnoosi. Teoksessa Kari Cantell, Esko Koivusalo, Risto Pelkonen & Kari Raivio (toim.) *Terveyttä etsimässä. Juhlakirja professori Lauri Saxénin täyttämässä 60 vuotta 27. heinäkuuta 1987*. Helsinki: Otava, 19–28.
- Ojakangas, Mika (1995) Mentaalihygieniä ja lapsuus. Lasten sopeutumisen onnellisuuden ja hyvinvoinnin ehtona 1920–1940-lukujen Suomessa. Teoksessa Timo Joutsivuo & Heikki Mikkeli (toim.) *Terveystieteiden lähteillä. Länsimaisten terveystieteiden kulttuurihistoriaa*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura, 291–314.
- Paalimäki, Aleksis (2016) Arvio: Koskettava Anna Liisa. *Keskisuomalainen* 18.9.2016. <https://www.ksml.fi/kulttuuri/Arvio-Koskettava-Anna-Liisa/838705>. (Tarkistettu toukokuussa 2019)
- Parker, Ian, Georgaca, Eugenic, Harper, David, MacLaughlin, Terence & Stowell-Smith, Mark (1995) *Deconstructing Psychopathology*. London: Sage.
- Philo, Greg (1996) *Media and Mental Distress*. London: Longman.
- Pietikäinen, Petteri (2000) Psykokulttuurin kritiikki. *Tieteessä tapahtuu* 18(8), 6–14.
- Pietikäinen, Petteri (2005) Tarttuvuusdiagnoosit. *Tieteessä tapahtuu* 23(4), 10–16.
- Pietikäinen, Petteri (2013) *Hulluuden historia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Pietikäinen, Petteri & Myllykangas, Mikko (2017) Hullun monta nimeä. Mielisairauksien nimeäminen muuttuvassa yhteiskunnassa. Teoksessa Petteri Pietikäinen & Mikko Myllykangas (toim.) *Ajatusten lähteillä. Aatteiden ja oppien historiaa*. Helsinki: Gaudeamus, 329–362.
- Pulakka, Kaisa (2014) Masennusta ja paniikkihäiriötä muumilaaksossa. *Yle.fi* 9.7.2014. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2014/07/09/masennusta-ja-paniikkihairioita-muumilaaksossa> (Tarkistettu helmikuussa 2021)
- Puranen, Erkki (1945) Jukolan Simeoni. Teoksessa Viljo Tarkkainen, Viljo Kojon, Sulho Ranta, Jussi Snellman, Kaarlo Urpelainen, Matti Visanti & Eino Kauppinen (toim.) *Minä elän. Aleksis Kivi ajan kuvastimessa*. Helsinki: Otava, 219–226.
- Rikala, Sanna (2021) Masentuneiden nuorten kamppailuja työkyvyttömyyden hallinnasta. Teoksessa Kristiina Brunila, Esko Harni, Antti Saari & Hanna Ylöstalo (toim.) *Terapeuttinen valta. Onnellisuuden ja hyvinvoinnin jännitteitä 2000-luvun Suomessa*. Tampere: Vastapaino.
- Rose, Diana (1998) Television, madness and community care. *Journal of Community & Applied Social Psychology* 8(3), 213–228. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1099-1298\(199805/06\)8:3<213::AID-CASP449>3.0.CO;2-C](https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-1298(199805/06)8:3<213::AID-CASP449>3.0.CO;2-C)
- Rose, Nikolas (2006) Disorders without borders? The expanding scope of psychiatric practice. *BioSocieties* 1, 465–484. <https://doi.org/10.1017/S1745855206004078>
- Rose, Nikolas (2007) *Politics of Life Itself. Biomedicine, Power, and Subjectivity in the Twenty-first Century*. Princeton: Princeton University Press.
- Rose, Nikolas (2019) *Our Psychiatric Future. The Politics of Mental Health*. Cambridge: Polity Press.
- Rosenberg, Charles E. (2002) The tyranny of diagnosis. Specific entities and individual experience. *The Milbank Quarterly* 80(2), 237–260. <https://doi.org/10.1111/1468-0009.t01-1-00003>
- Räty, Hannu (1981) *Mielenterveys sanomalehdessä. Mielenterveyden sosiaalisen sisällön tarkastelua*. Joensuu: Joensuun korkeakoulu.
- Räty, Hannu (1987) *Uhka vai uhri. Tutkimus mielisairauteen asennoitumisesta*. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Saarikoski, Saska (2017) Onko presidentti Donald Trump hullu? *Duodecim* 133(23), 2257–2261.
- Saarnio, Lauri (1947) Aleksis Kiven sielunelämän häiriöistä. Teoksessa Eino Kauppinen, Viljo Kojon, Sulho Ranta, Jussi Snellman, Kaarlo Urpelainen, Matti Visanti & Alpo Routasuo (toim.) *Pilvilava. Aleksis Kivi ajan kuvastimessa*. Helsinki: Otava, 169–185.
- Salokangas, Raimo K. R. (2012) *Kirjailijan kieli ja mieli: Lauri Viidan elämä sairauden valossa*. Helsinki: Psychiatria Fennica.

- Schaefer, Jonathan D., Caspi, Avshalom, Belsky, Daniel W., Harrington, Honalee, Houts, Renate, Horwood, L. John, Hussong, Andrea, Ramrakha, Sandhya, Poulton, Richie & Moffitt, Terrie E. (2017) Enduring mental health: Prevalence and prediction. *Journal of Abnormal Psychology* 126(2), 212–224. <https://doi.org/10.1037/abn0000232>
- Seppänmaa, Yrjö (1984) Aleksis Kiven kirjailijakuva. Metodologinen luonnos. Teoksessa Markku Envall (toim.) *Aleksis Kiven maailmasta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 49–64.
- Sihvo, Hannes (2002) *Elävä Kivi. Aleksis Kivi aikanaan*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Sinkkonen, Jari (1995) *Lapsen kanssa hyvinä ja pahoina päivinä*. Helsinki: WSOY.
- Sinnemäki, Anssi (2011) Aleksis Kiven taudinkuva. *Tieteessä tapahtuu* 29(4–5), 36–37.
- Storgård, Päivi (2013) *Keinulaudalla*. Helsinki: Schildts & Söderströms.
- Tait, Gordon (2005) The ADHD debate and the philosophy of truth. *International Journal of Inclusive Education* 9(1), 17–38. <https://doi.org/10.1080/1360311042000299775>
- Tarkiainen, Viljo (1950) *Aleksis Kivi. Elämä ja teokset*. Viides painos. Porvoo: WSOY.
- Torkkola, Sinikka & Mäki-Kuutti, Anna-Maria (2011) Terveudet ja sairaudet mediassa. Teoksessa Marja-Liisa Honkasalo & Hannu Salmi (toim.) *Terveyttä kulttuurin ehdoilla. Näkökulmia kulttuuriseen terveystutkimukseen*. Turku: Turun yliopisto, 105–130.
- Ussher, Jane (2010) Are we medicalizing women's misery? A critical review of women's higher rates of reported depression. *Feminism & Psychology* 20(1), 9–35. <https://doi.org/10.1177/0959353509350213>
- Vanhatalo, Pauliina (2016) *Keskivaikkea vuosi*. Helsinki: S&S.
- Vehkakoski, Tanja (2006) Ominaisuuksista oireyhtymiksi. Neuropsykiatriset diagnoosit ja neurotieteelliset selitysmallit vammaisuuden tuottajina. Teoksessa Antti Teittinen (toim.) *Vammaisuuden tutkimus*. Helsinki: Yliopistopaino, 237–264.
- Wahl, Otto (1995) *Media Madness. Public Images of Mental Illness*. New Brunswick: Rutgers University Press.
- Wahl, Otto (2003) News media portrayal of mental illness: Implications for public policy. *The American Behavioral Scientist* 46(12), 1594–1600. <https://doi.org/10.1177/0002764203254615>
- Wakefield, Jerome C. (2010) Misdiagnosing normality: Psychiatry's failure to address the problem of false positive diagnoses of mental disorder in a changing professional environment. *Journal of Mental Health* 19(4), 337–351. <http://doi.org/10.3109/09638237.2010.492418>
- Welch, H. Gilbert, Schwartz, Lisa & Woloshin, Steve (2011) *Overdiagnosed: Making People Sick in the Pursuit of Health*. Boston: Beacon Press.
- Zola, Irving K. (1972) Medicine as an institution of social control. *The Sociological Review* 20(4), 487–504. <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.1972.tb00220.x>

FM Jani Tanskanen on kirjallisuuden alan väitöskirjatutkija Jyväskylän yliopistossa. Hänen tutkimuksensa käsittelee kulttuurin diagnostisointumista kotimaisessa kirjallisuudessa ja mediassa 2000-luvulla. Tanskanen myös opettaa kulttuurista mielen terveystutkimusta, ja hän on toimitannut Yle Radio 1:n radio- ja podcast-sarjan *Diagnoosit keskuudessamme*, joka on kuunneltavissa Yle Areenassa.

Tutkimusta ovat rahoittaneet Journalistisen kulttuurin edistämissäätiö JOKES, Uuden Suomettaren säätiö, Kansan sivistysrahasto, Suomen Kulttuurirahasto ja C. V. Åkerlundin mediasäätiö. Lisäksi tekijä kiittää Sanna Karkulehtoa, Saara Jänttiä, Pekka Louhialaa, lehden toimituskuntaa ja kahta anonymia referee-arvioijaa hyödyllisestä palautteesta.